

Nr 18

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl., m. m.

Genom en den 31 januari 1958 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 68, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:ten under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll

dels föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.;

dels velat inhämta riksdagens yttrande över ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse med vissa föreskrifter angående häradshäkten, stadshekten och polisarrester.

De vid propositionen fogade författningsförslagen är av följande lydelse:

1) Förslag

till

Lag

om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Den som på grund av misstanke om brott eller av annan anledning häktats skall behandlas med tillbörlig hänsyn, så att skadliga verkningar av frihetsförlusten såvitt möjligt förebyggas.

2 §.

Den häktade må beläggas med fängsel allenast om det prövas erforderligt för att förekomma flykt eller eljest är nödvändigt med hänsyn till ordning och säkerhet.

Han må ej heller i övrigt underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med häktningen samt ordning och säkerhet.

3 §.

Den häktade skall senast vid ankomsten till förvaringslokalen visiteras. Därvid skall iakttagas all den hänsyn som omständigheterna medgiva. Om möjligt skall vittne närvara.

Penningar, värdesaker, legitimationshandlingar och sådana föremål som kunna äventyra ordning och säkerhet skola fråntagas den häktade för att särskilt förvaras.

4 §.

I varje rum må ej förvaras mer än en person, med mindre det är nödvändigt av utrymmesskäl eller påkallas av annan särskild anledning.

5 §.

Vid behandlingen av den som häktats skall erforderlig hänsyn tagas till hans ålder, kön och hälsotillstånd. Läkares anvisning rörande vården av den som är sjuk skall beaktas.

6 §.

Häktad må ej åläggas arbete men äger, om det kan ske utan olägenhet, utföra lämpligt arbete som han själv anskaffar eller som eljest kan beredas honom.

7 §.

I den mån det är förenligt med god ordning och i övrigt ej föranleder olägenhet må häktad anskaffa eller mottaga underhåll och bekvämlighet utöver vad som eljest består honom.

8 §.

Häktad må ej avsända eller mottaga brev eller annan försändelse eller mottaga besök, med mindre det prövas kunna ske utan att äventyra ordning och säkerhet eller medföra fara för att bevis undanröjes eller utredning om brott eljest försvåras; dock äger han utan sådan prövning avsända skrift till länsstyrelsen och till offentlig försvarare samt, om han förvaras i fängvårdsanstalt, till fängvårdsstyrelsen.

Om rätt för försvarare att sammanträffa med den som är häktad stadgas i rättegångsbalken.

9 §.

Om missbruk ej kan befaras, må häktad medgivas att besöka närstående som är svårt sjuk eller bevista närståendes begravning, så ock att i annat fall, då synnerliga skäl föreligga, lämna förvaringslokalen för viss kort tid.

10 §.

Vad i denna lag är stadgat om häktad äger motsvarande tillämpning å den som på grund av misstanke om brott anhållits eller gripits.

11 §.

Där någon eljest, för annat ändamål än verkställighet av straffdom, intages i fängvårdsanstalt eller häkte eller, på grund av fylleri eller av annan orsak, tages i förvar i polisarrest, skola ock bestämmelserna i denna lag, med särskilt beaktande av anledningen till intagningen, i tillämpliga delar lända till efterrättelse, om ej annat är i lag eller författning särskilt stadgat.

12 §.

Närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1958.

Genom lagen upphävas 19 § 21—29 förordningen den 16 februari 1864 om nya strafflagens införande och vad i avseende därå iakttagas skall samt 9 § lagen den 20 december 1946 om införande av nya rättegångsbalken.

2) Förslag
till
Kungörelse
med vissa föreskrifter angående häradshäkten, stadshäkten och
polisarrester

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Förvaringsrum i häradshäkte, stadshäkte eller polisarrest skall uppfylla skäliga anspråk på sundhet.

2 §.

Förvaringsrum skall vara så anordnat, att obehörigas insyn förhindras. Det skall vara försett med fönster, som är så inrättat, att rummet erhåller god dager.

Golvytan skall vara minst 6 kvadratmeter och rummets kubikinnehåll minst 15 kubikmeter. Vad i byggnadsstadgan är föreskrivet om våningshöjden i boningsrum skall äga motsvarande tillämpning.

Rummet skall vara på tillfredsställande sätt ljudisolerat och i övrigt så inrättat, att obehörig förbindelse mellan den intagne och annan såvitt möjligt förhindras.

3 §.

Förvaringsrum skall vara försett med ändamålsenliga anordningar för uppvärmning, luftväxling och belysning samt med lämpligt signalsystem för påkallande av vaktpersonalens uppmärksamhet.

I förvaringsrum skall finnas stol, bord, hylla och säng jämte erforderlig sängutrustning; dock må rum, som användes till förvaring av berusad, våldsam eller sjuk person, i stället hava annan lämplig inredning.

Inredningen i förvaringsrum skall såvitt möjligt erhålla sådant utförande och förses med sådana skyddsanordningar, att den icke kan av intagen begagnas till skada för honom själv eller annan.

4 §.

Till förvaringsrum skall höra klosett och tvättstall. Därjämte skall finnas särskilt utrymme med lämpliga anordningar för förvaring av de intagnas kläder och övriga tillhörigheter.

5 §.

Förvaringsrum skall vid användning dagligen rengöras och luftas samt vara uppvärmt till vanlig rumstemperatur. När rummet ej användes, skall det hållas så uppvärmt att det kan tagas i bruk utan längre tidsutdräkt. Ej må förvaringsrum användas till annat än avsett ändamål.

6 §.

Beklädnadspersedlar och toalettartiklar skola tillhandahållas intagen i den mån så erfordras och finnes lämpligt.

7 §.

Begagnade persedlar skola vid utlämnande till intagen vara väl rengjorda. Har intagen visat sig vara behäftad med smittsam sjukdom eller ohyra, skall såväl förvaringsrummet som av honom använda persedlar desinficeras.

8 §.

Häradshäkte, stadshäkte och polisarrest skola stå under tillsyn av förste provinsialläkaren. Om länsstyrelsens jämte underlydande myndigheters tillsyn över sådana lokaler är särskilt stadgat.

9 §.

Innan häradshäkte, stadshäkte eller polisarrest uppföres, skall byggnadsritning, avseende jämväl sanitär och elektrisk inredning samt anordningar för uppvärmning och luftväxling, hava godkänts av länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall i dylikt ärende inhämta yttrande av förste provinsialläkaren.

10 §.

Länsstyrelsen äger att i avseende å häradshäkte, stadshäkte eller polisarrest meddela de närmare föreskrifter som med hänsyn till innehållet i 1—7 §§ i denna kungörelse finnas erforderliga.

När särskilda skäl äro därtill, äger länsstyrelsen medgiva undantag från bestämmelserna i 2 § andra och tredje styckena samt 3—5 §§.

11 §.

För efterlevnad av bestämmelserna i denna kungörelse eller med stöd av 10 § första stycket meddelade föreskrifter äger länsstyrelsen förelägga lämpligt vite och till sådant vite fälla.

12 §.

Byggnadsstyrelsen och fångvårdsstyrelsen åligger att i samråd upprätta normalritningar och tekniska anvisningar, vilka skola tjäna till ledning vid bygandet och inredandet av häradshäkten, stadshäkten och polisarrest.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1958.

Genom kungörelsen upphävas:

1) kungörelsen den 13 oktober 1921 (nr 610) angående fastställande av ritning till häradshäkte eller stadshäkte;

2) kungörelsen den 4 maj 1934 (nr 134) med vissa föreskrifter angående förvaring av personer i häradshäkte och stadshäkte samt polisarrest; samt

3) kungörelsen den 21 juni 1946 (nr 303) med vissa bestämmelser angående häktad.

Inledning

I skrivelse den 7 april 1951 (nr 89) anhöll riksdagen att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande att meddela ändrade bestämmelser rörande arrestlokaler, ägnade att skapa effektiva garantier för att lokalerna hålles i tillfredsställande skick. I ytterligare en skrivelse samma dag (nr 90) anhöll

riksdagen därjämte om utredning och förslag rörande vilka lokaler, som bör ifrågakomma för förvaring bl. a. av tillfälligt omhändertagna sjuka personer och alkoholister.

Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t den 15 juni 1951 åt byråchefen Torsten Eriksson att såsom sakkunnig inom inrikesdepartementet verkställa en översyn av gällande bestämmelser om arrestlokaler och utreda härmed sammanhängande spörsmål samt framlägga de förslag till författningsbestämmelser och övriga åtgärder som utredningen föranledde. Vidare uppdrog Kungl. Maj:t den 5 juni 1953 åt den sakkunnige att jämväl verkställa utredning rörande vilka lokaler som bör ifrågakomma för förvaring av tillfälligt omhändertagna sjuka personer och alkoholister samt framlägga de förslag till åtgärder som utredningen föranledde. Till sekreterare åt den sakkunnige förordnades numera förste byråinspektören i socialstyrelsen Daniel Wiklund.

Utredningen, som antagit benämningen *polisarrestutredningen*, har den 8 december 1955 avgivit betänkande om häkten och arrester (SOU 1955: 54). Vid betänkandet har fogats förslag till lag om behandling av häktade m. fl. (häkteslag) och till kungörelse med vissa föreskrifter angående härads- och stadshäkten samt polisarrester (häkteskungörelse) ävensom vissa andra författningsförslag.

Över betänkandet med därvid fogade författningsförslag har efter remiss yttranden avgivits av Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Nedre Norrland, riksåklagarämbetet, statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö, statspolisintendenten, rådhusrätterna i Stockholm, Göteborg och Malmö, medicinalstyrelsen, fångvårdsstyrelsen, socialstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statskontoret, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser — efter hörande av landsfogdarna ävensom, i den utsträckning länsstyrelserna funnit erforderligt, under desamma lydande myndigheter och befattningshavare samt kommuner — 1951 års byggnadsutredning, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfiskaler, föreningen Sveriges landsfiskaler, föreningen Sveriges häradshövdingar, Sveriges advokatsamfund, svenska psykiatriska föreningen, svenska polisförbundet och svenska nykterhetsvårdsförbundet. Vid remissmyndigheternas utlåtanden har i åtskilliga fall fogats yttranden av underlydande myndigheter och befattningshavare ävensom av kommuner och enskilda organisationer.

Gällande bestämmelser m. m.

Samhällets organ äger i vissa fall omhändertaga enskilda personer i avbidan på intagning i anstalt eller annan åtgärd. I olika författningar finnes regler om befogenhet för myndigheterna att företaga dylika tillfälliga frihetsberövanden, om skyldighet att hålla förvaringslokaler, om lokalernas beskaffenhet och utrustning, om tillsyn över desamma och om vilket slag av

lokaler som skall komma till användning för förvaringen. De lokaler, varom i förevarande sammanhang är fråga, utgöres av häradshäkten och stads-häkten (även benämnda häradsfängelser och stadsfängelser), polisarrester samt fångvårdsanstalternas häktesavdelningar.

Befogenhet att företaga tillfälliga frihetsberövanden

I fråga om personer som misstänkes för brott kan häktning, anhållande och gripande förekomma. Bestämmelser härom är upptagna i 24 kap. rättegångsbalken. Även enligt lagen den 6 december 1957 om utlämning för brott kan anhållande och häktning ske (16 och 23 §§). Om befogenhet att företaga anhållande och häktning av lösdrivare finnes föreskrifter i lösdrivarlagen. Person, som stör domstolsförhandling eller i egenskap av vittne visar tredska inför domstol, kan häktas. Regler härom återfinnes i 5 kap. 9 § och 36 kap. 21 § rättegångsbalken. Enligt 94 § konkurslagen kan gäldenär, som försummar att fullgöra vissa åligganden eller som överträder visst förbud, genom häkte tillhållas att fullgöra sin skyldighet.

Den största gruppen av tillfälligt omhändertagna består av personer, som beträffs med fylleri. Dessa omhändertages på grund av den fara de i sitt berusade tillstånd utgör för sig själva och andra; omhändertagandet sker med stöd av 7 § förordningen den 16 november 1841 emot fylleri och dryckenskap.

Beträffande sinnessjuka och alkoholmissbrukare återfinnes regler om tillfälligt omhändertagande i 28 § sinnessjuklagen samt 21, 25 och 37 §§ nykterhetsvårdslagen.

I ett flertal lagar föreskrives skyldighet för polismyndigheterna att meddela handräckning för inställande på sjukhus eller anstalt eller hos myndighet eller för undergående av läkarundersökning. Som exempel kan nämnas sinnessjuklagen (51 §), socialhjälpslagen (43 §), nykterhetsvårdslagen (38 och 56 §§), lagen den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar (22 §), tuberkulosförordningen (5 §), lagen den 4 juni 1954 om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna (24 §) och lagen den 18 juni 1954 om personundersökning i brottmål (4 §).

Utlänning kan jämlikt utlänningslagen tagas i förvar under vissa förutsättningar (35 §).

Tillfällig förvaring kan även ifrågakomma beträffande villkorligt frigivna eller på prov utskrivna från fångvårdsanstalt och detta även utan att ytterligare brott blivit begånget (16 § lagen om villkorlig frigivning, 17 § andra stycket ungdomsfängelselagen och 12 § tredje stycket förvarings- och interneringslagen).

Omhändertagande av person, vars uppträdande innefattar ett störande av eller en omedelbar fara för ordningen eller vars omhändertagande eljest erfordras för att avvärja straffbelagd gärning, regleras i 12 § i allmänna polisinstruktionen.

Även i andra fall än de nu angivna kan enligt särskilda författningar tillfälliga frihetsberövanden äga rum.

Skyldighet att hålla förvaringslokaler

Beträffande häradshäkten stadgas i 26 kap. 4 § byggningsbalken, att vid vart tingsställe skall vara ett fängelse, där missgärningsmän må hållas i förvar. Kostnaderna för uppförande och underhåll av fängelset åvilar dem som inom tingslaget erlägger kommunalutskylder. Föreskrifter härom återfinnes i lagen den 5 juni 1909 angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll av tingshus och häradsfängelse.¹

Vad angår stadshäkten föreskrevs i kungl. brev den 27 november 1798, att i varje stad bör finnas åtminstone två arrestrum. Enligt kungl. brev den 14 augusti 1841 kan i stad, där länshäkte finnes, stadens häkte förenas med länshäktet mot bidragsskyldighet från stadens sida. Länshäkte motsvaras numera av fångvårdsanstalt.

Vissa regler om såväl häradshäkten som stadshäkten återfinnes i 1 kap. 16 § rättegångsbalken. I detta lagrum stadgas, att för förvaring av anhållna eller häktade skall för domsaga å tingsställe eller annan ort, som Konungen bestämmer, så ock i stad med rådhusrätt finnas häkte. Med Konungens tillstånd må häkte vara gemensamt för flera domsagor eller för domsaga och stad.

En närmare utredning rörande städers och tingslags skyldighet att hålla häkte har på uppdrag av fångvårdens byggnadskommitté verkställts av hovrättsassessorn Ulf Lundvik i en den 6 september 1957 avgiven promemoria om stads- och häradsfängelser (SOU 1957: 34).

Beträffande polisarrester föreskrives i 8 § andra stycket lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket, att det åligger polisdistrikt att i erforderlig utsträckning ombesörja materiel, byggnader, arrestlokal, telefon och övriga för distriktets polisväsen erforderliga anordningar.

I ämbetsskrivelse den 4 maj 1934 från socialdepartementet till fångvårdsstyrelsen och länsstyrelserna har länsstyrelserna anbefallts att tillse, att tillräckligt antal lokaler av föreskriven beskaffenhet finnes anordnade för förvaring av häktade, kvarhållna eller eljest omhändertagna personer. Vidare framhålles att länsstyrelserna i fråga om polisarresters anordnande såväl å landsbygden som i stad bör beakta vikten av att polisdistrikten i minsta möjliga mån betungas med utgifter för sådant ändamål. Med hänsyn härtill bör länsstyrelserna, när anledning därtill föreligger, verka för att polisdistrikten i lämplig omfattning förenar sig om gemensam arrestlokal. Länsstyrelserna bör, sågs det i skrivelsen, tillhandagå polisdistrikten med råd och upplysningar, huru polisarrester skall anordnas på ändamålsenligaste och mest ekonomiska sätt.

Förvaringslokalernas beskaffenhet och utrustning samt tillsynen

Rörande beskaffenheten och utrustningen av förvaringslokaler stadgas i 19 § 22 promulgationsförordningen till strafflagen — i

¹ Då häradsfängelser även begagnas för transportfångar, deltagar enligt kungl. brev den 30 januari 1822 kronan i deras byggande med häradsborna. — Angående ny- eller ombyggnad av tingshus har vissa föreskrifter meddelats i kungl. cirkulär till länsstyrelserna den 12 februari 1926

fortsättningen benämnd SP — att häkte skall vara så beskaffat att det icke är menligt för den häktades hälsa. I samma paragraf 29 föreskrives vidare, att rum där anhållen förvaras skall uppfylla skäliga anspråk på sundhet och bekvämlighet. Dessa stadganden torde anses tillämpliga å alla här ifrågasvarande slag av förvaringslokaler.

I kungörelsen den 4 maj 1934 med vissa föreskrifter angående förvaring av personer i härads- och stadsfängelser samt polisarrester lämnas bl. a. ett antal detaljföreskrifter rörande beskaffenheten och utrustningen av dessa lokaler. Sålunda stadgas i 1 §, att förvaringsrum skall vara så inrättat att obehörig förbindelse mellan den förvarade och annan i möjligaste mån förhindras, att rummet skall vara försett med stol, hylla och bädd, ändamålsenliga anordningar för luftväxling och belysning samt ringledning eller annan lämplig anordning för påkallande av vakt, att rummet, då det användes till förvaring av berusad eller våldsamt person eller eljest särskilda förhållanden föreligger, må i stället för stol, hylla och bädd samt belysningsanordning ha annan för ändamålet anpassad inredning samt att i fängelse och polisarrest skall finnas erforderliga toalettanordningar. Enligt 2 § skall förvaringsrum vid användning dagligen rengöras och luftas samt vara uppvärmt till vanlig rumstemperatur. När rummet ej användes, bör det enligt samma författningsrum hållas så uppvärmt att det kan tagas i bruk utan längre tidsutdräkt. I 5 § första stycket föreskrives, att i den mån så erfordras skall för varje förvaringsrum för häktade och för brott kvarhållna finnas beklädnadspersedlar och sängkläder samt att dylika persedlar må rekvireras hos fångvårdsstyrelsen mot erläggande av tillverkningskostnaden. Andra stycket av samma paragraf innehåller bestämmelse att till nykommande icke må utlämnas persedlar, som ej blivit väl rengjorda efter senaste begagnandet.

Enligt kungörelsen den 13 oktober 1921 angående fastställande av ritning till härads- eller stadsfängelse må sådant ej uppföras innan ritning därtill fastställts av fångvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen gemensamt. Denna kungörelse har enligt senare praxis tillämpats även på polisarrester. Till ledning för polisdistrikten har byggnadsstyrelsen, på uppdrag av Kungl. Maj:t, i samråd med fångvårdsstyrelsen och statspolisintendenten i april 1946 utarbetat ritningar och beskrivning till normaltyp av polisarrest. I beskrivningen sägs bl. a. att cell bör ha en golvyta av minst 6 m² och vara minst 1,8, helst 2 m, bred. Rumshöjden bör vara minst 2,7 m. Fönstret skall ha en yta av minst 1 m², mätt i karmdagern. I ämbetsskrivelse den 21 maj 1947 till länsstyrelserna har vederbörande statsråd uttalat önskvärdheten av att samråd upptages med statspolisintendenten, då uppförande av polisarrest i enlighet med nyssnämnda förslag aktualiseras, och att statspolisintendenten underrättas om vunna erfarenheter, sedan dylik byggnad varit i bruk någon tid. — I detta sammanhang må nämnas att försvarets sjukvårdsstyrelse den 21 augusti 1950 har utfärdat hygieniska föreskrifter rörande militärhäkten (jfr Tsjv 6/1950 och första lagutskottets utlåtande nr 14/1951 s. 3 ff). Enligt dessa föreskrifter skall cell för ensam arrestant ha

en rymd av minst 15 m³ och en golvyta av minst 6 m². Varje cell skall förses med fönster mätande minst 1/10, helst 1/8 av golvytan samt så anbringat, att god dager erhålles i cellen.

I fråga om tillsynen över förvaringslokalerna stadgas i 1 § tredje stycket i instruktionen den 21 juni 1946 för fångvårdsstyrelsen och fångvårdsanstalterna, att styrelsen skall öva tillsyn över stads- och häradsfängelse.

Jämväl länsstyrelserna har tillsyn över härads- och stadshäkten samt dessutom över polisarrester. Enligt 6 § 4 i länsstyrelseinstruktionen den 5 juni 1953 åligger det länsstyrelsen att utöva tillsyn över häkten, som ej lyder under fångvårdsstyrelsen. I 5 § första stycket länsstyrelseinstruktionen föreskrives, att det tillkommer länsstyrelsen att såsom länets högsta polismyndighet ha ansvar för och ledning av polisväsendet i länet samt övervaka att polisdistrikten fullgör vad dem i avseende å polisväsendet åligger. Enligt 7 § 1 mom. samma instruktion äger länsstyrelsen att för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet stadga erforderliga viten, och i 14 § lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket stadgas att länsstyrelsen, om den finner att polisdistrikt uppenbarligen åsidosätter sina åligganden enligt sagda lag, skall hos polisdistriktet göra framställning om rättelse, att länsstyrelsen, om ej i anledning av länsstyrelsens framställning erforderlig åtgärd vidtages, äger därom förordna samt att länsstyrelsen, om det finnes vara av nöden, må förelägga lämpligt vite och till sådant vite fälla. Jämlikt 6 § 1 mom. instruktionen för överståthållarämbetet den 5 december 1947 tillkommer det ämbetet att, såvitt angår huvudstaden, fullgöra de åligganden och utöva de befogenheter, som i länen ankommer på länsstyrelserna, samt bl. a. att såsom stadens högsta polismyndighet ha ansvar för och ledning av polisväsendet och tillse, att Stockholms polisdistrikt fullgör sina åligganden i avseende å polisväsendet.

Under länsstyrelserna fullgöres tillsynen av landsfogdarna, landsfiskalerna och stadsfiskalerna — dock gäller särskilda regler för Göteborg, Malmö, Norrköping och Hälsingborg, vilka är undantagna från området för landsfogdes polisverksamhet — och under överståthållarämbetet av polismyndigheten i Stockholm. I 22 § instruktionen den 24 april 1936 för landsfogdarna — i sagda författningsrums lydelse enligt kungörelse den 30 december 1947 — stadgas att landsfogden skall, i samband med resor för andra tjänsteåligganden, genom inspektioner övervaka, att inom länet befintliga häkten och polisarrester är i överensstämmelse med gällande föreskrifter. Enligt 16 § landsfiskalsinstruktionen den 14 december 1951 skall landsfiskal, inom vars distrikt finnes häkte som ej lyder under fångvårdsstyrelsen, ha tillsyn över häktet med tillhörande inventarier samt ombesörja häktade och anhållna personers underhåll, vartill nödiga medel emot redovisning må rekvireras hos länsstyrelsen. Är för domsaga avsett häkte beläget i stad, som ej ingår i landsfiskalsdistrikt, skall förenämnda åligganden, där de ej ankommer på stadsfiskal i staden, enligt samma paragraf tillhöra landsfiskal i det distrikt, som länsstyrelsen efter förslag av landsfogden bestäm-

mer. I 14 § i instruktionen den 30 december 1947 för stadsfiskalerna sägs att stadsfiskal, där annorlunda ej blivit av Kungl. Maj:t föreskrivet, skall ha tillsyn över i staden beläget och för densamma avsett, under fångvårdsstyrelsen ej lydande häkte med tillhörande inventarier, i föreskriven ordning upprätta och insända förteckning över där förvarade personer samt ombesörja häktade och anhållna personers underhåll, vartill i förekommande fall nödiga medel emot redovisning må rekvireras hos länsstyrelsen.

Jämlikt bestämmelser i allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930 och hälsovårdsstadgan den 19 juni 1919 ankommer det på förste provinsialläkare — och med sådan jämställd förste stadsläkare — samt på hälsovårdsnämnd att utöva tillsyn över den allmänna hälsovården inom respektive verksamhetsområden. Detta åliggande omfattar också tillsyn över de nu ifrågavarande förvaringslokalerna, men något särskilt stadgande härom finnes icke.

Användningen av olika slag av förvaringslokaler

Rörande häktad person stadgas i 24 kap. 22 § rättegångsbalken, att han skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte.¹ Om det finnes vara av synnerlig vikt för utredningsändamål, kan rätten förordna att med överförandet skall tills vidare anstå. I 64 § utlänningskungörelsen föreskrives, att utlännings som tagits i förvar skall intagas i statens fångvårdsanstalt eller polisarrest eller omhändertagas på annat lämpligt sätt. I övrigt saknas i stort sett regler om i vilka lokaler tillfälligt omhändertagna personer skall förvaras.

Rörande användningen i praxis av de olika slagen av arrestlokaler har justitieombudsmannen i sin till 1951 års riksdag avgivna ämbetsberättelse anfört:

Härads- och stadshäkterna äro i första hand avsedda för förvaring av anhållna och häktade. För avtjänande av ådömt frihetsstraff användas de där- emot icke. Beträffande häktade är det på de flesta orter praxis, att de överföras till statlig fångvårdsanstalt. Förvaring av häktade i härads- eller stadshäkte förekommer därför i regel blott under helt korta tidsperioder, såsom i samband med att den häktade inställes för domstolsförhandling. I mellan 10 och 15 städer förvaras dock häktade under hela rannsakingstiden i stadshäktet. Förutom för förvaring av anhållna och häktade användas särskilt häradshäkterna icke sällan även för omhändertagande av sådant klientel, som eljest intages i polisarrest. Understundom grundar sig denna användning på uttryckligt avtal mellan de tingshusbyggnadsskyldiga och vederbörande polisdistrikt. Häradshäktet är i dylikt fall att anse som förenat med polisarrest.

Vad angår polisarresterna erhålla dessa i praxis en mångskiftande användning. Ofta tagas de i anspråk för förvaring av anhållna. Särskilt gäller detta på orter, där det är långt till häradshäktet eller där häktet, såsom många gånger är fallet, befinner sig i mindre gott skick än arresten. Polisarresterna användas vidare för härbärgerande av personer, som tagits i förvar enligt utlänningslagen, alkoholistlagen eller lösdrivarlagen, ävensom för tillfälligt inhysande av personer, som skola införpassas till fångvårdsanstalt,

¹ Om innebörden av begreppet »allmänt häkte» se första lagutskottets utlåtande nr 41/1948 och Förvaltningsrättslig tidskrift 1951 s. 302 ff.

sinnessjukhus, arbetshem eller annan dylik anstalt. En stor del av det i polisarresterna intagna klientelet, för vilket här icke kan uttömmande redogöras, består av omhändertagna fyllerister.

Dessa uppgifter torde fortfarande i allt väsentligt äga giltighet.

Det må här erinras om att vederbörande departementschef i prop. nr 164 till 1931 års riksdag med förslag till lag om behandling av alkoholister (s. 70) uttalat, att det icke erfordras någon bestämmelse av innehåll, att en farlig alkoholist får förvaras i arrest- eller fängelselokal. Även utan ett dylikt stadgande torde, yttrade departementschefen, dylik förvaring få anses tillåten, om verkligen ingen möjlighet finnes att på annat betryggande sätt ordna omhändertagandet. Det betonades att, där den omhändertagne insatts i arrest eller fängelse, polismyndigheten bör ombesörja överflyttning till annan lokal, så snart omständigheterna det medgiver.

Behandlingen av tillfälligt omhändertagna personer

Bestämmelser om behandlingen av personer, som intagits i härads- eller stadshäkte eller polisarrest eller å fängsvårdsanstalts häktesavdelning, återfinnes för närvarande främst i SP 19 § 21—29, kungörelsen den 4 maj 1934 med vissa föreskrifter angående förvaring av personer i härads- och stadsfängelser samt polisarresten ävensom kungörelsen den 21 juni 1946 med vissa bestämmelser angående häktad. Regler i nu förevarande hänseende upptages dessutom i 24 kap. 11 § rättegångsbalken, 13 § allmänna polisinstruktionen och 66 § utlänningskungörelsen.

Av innehållet i här ifrågakvarande författningar må i detta sammanhang nämnas följande. Enligt SP 19 § 22 får icke flera personer sättas i samma förvaringsrum, om detta kan undvikas. Måste flera personer placeras i samma rum, skall de som häktats för ringare brott hållas skilda från dem som häktats för grövre brott. Män och kvinnor skall också hållas åtskilda. Ej heller får häktade förvaras tillsammans med dem som avtjänar straff. Om särskilt fängsel av säkerhetsskäl måste användas, får enligt SP 19 § 21 sådant ej begagnas på annat sätt eller under längre tid än säkerheten fordrar. S. k. kroppsrensningen får företagas. Vad härvid skall iakttagas regleras i 3 § i 1934 års kungörelse och 2 § i 1946 års kungörelse; enligt sistnämnda författningsrum *skall* den häktade visiteras. I övrigt finnes bestämmelser i angivna författningar rörande mathållning, utevistelse, sysselsättning (läsning och arbete), brevskrivning, emottagande av besök, sjukvård, beklädning m. m.

I 24 kap. 11 § rättegångsbalken stadgas, att den som är anhållen skall hållas i förvar men eljest ej må underkastas annan inskränkning i sin frihet än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. I fråga om personer, som omhändertagits med stöd av 12 § allmänna polisinstruktionen, återfinnes i 13 § i samma instruktion en bestämmelse av väsentligen samma innehåll som 24 kap. 11 § rättegångsbalken.

I 66 § utlänningskungörelsen föreskrives i huvudsak att i fråga om behandlingen av utlännning, som hålles i förvar, skall i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om behandlingen av den som är häktad.

Brister i nuvarande ordning och framkomna önskemål om förbättringar

I sin till 1951 års riksdag avgivna ämbetsberättelse lämnade justitieombudsmannen en redogörelse för beskaffenheten av härads- och stadsfängelserna samt polisarresterna i riket.¹ Redogörelsen grundade sig på en under år 1950 verkställd utredning i ämnet. I fråga om det närmare innehållet i denna redogörelse torde få hänvisas till ämbetsberättelsen s. 252—261. Här skall endast lämnas en sammanfattning av de viktigaste punkterna däri.

Genom länsstyrelserna och polismästaren i Stockholm lät justitieombudsmannen inforra uppgifter, enligt uppställt formulär, rörande samtliga arrestlokaler i riket. Svar inkom beträffande sammanlagt 639 arrester. Ehuru undersökningen i första hand tog sikte på förvaringsrum för andra än fyllerister, lämnades i betydande utsträckning uppgifter även rörande s. k. fylleristfinkor. Tillhopa redovisades 1 863 celler, därav, såvitt kunde utläsas av svaren, 328 fylleristfinkor.

Cellernas allmänna skick graderades av uppgiftslämnarna, i regel vederbörande polischef, såsom mycket gott, gott, mindre gott eller dåligt. Omkring 21 procent av cellerna betecknades såsom mycket goda, 45 procent såsom goda, 23 procent såsom mindre goda och 11 procent såsom dåliga. Justitieombudsmannen anmärkte härtill, att hans allmänna intryck var att uppgiftslämnarna väl mycket översett med cellernas brister. Åtskilliga av de celler, som betecknats som goda eller mindre goda, befann sig efter vad uppgifterna i övrigt gav vid handen i ett enligt justitieombudsmannens mening mycket otillfredsställande skick.

Av de dåliga cellerna betecknades 46 av läkare eller hälsovårdsnämnd såsom direkt hälsovådliga.

Nära 40 procent av de redovisade cellerna hade en golvyta, som understeg 6 m², i vissa fall högst avsevärt. Sålunda understeg golvytan 3 m² i icke mindre än 25 celler. 8 celler var så små, att en högvuxen man icke kunde ligga rak i någon av dem, annat än möjligen diagonalt över cellen. Den minsta av dessa celler mätte 1,78 m i längd och 1,65 m i bredd.

Åtskilliga celler innehöll även för liten luftrymd. I 205 celler understeg sålunda rymden 12 m³. Ej mindre än 49 celler innehöll icke ens 8 m³.

Mångenstädes rådde vidare dåliga ventilationsförhållanden. Ovanligt var icke, att man i uppgifterna klagade över att cellerna besvärades av osund lukt eller stank.

Cellfönstren understeg mycket ofta den i normalbeskrivningen angivna

¹ Frågan hade redan tidigare varit föremål för justitieombudsmannens uppmärksamhet, se 1934 års ämbetsberättelse s. 258—261.

minimistorleken, 1 m². Ej sällan var fönstret blott en liten glugg, i storleken 40 × 40 cm eller ännu mindre. Icke alldeles sällan förekom det, att cellfönstren ej var placerade i ytterväggen utan vette mot något angränsande rum. Justitieombudsmannen anknöt till den sistnämnda uppgiften den reflexionen, att anordningen, på grund av de hygieniska vådor som var förenade därmed, icke borde godtagas ens i celler, som var avsedda enbart för fyllerister.

Elektrisk eller annan artificiell belysning saknades i 16 celler, avsedda även för anhållna.

I fråga om uppvärmningen av cellerna brast det på flera håll. Över 18 procent av cellerna uppgavs sålunda vara mer eller mindre kalla. I 97 celler uppgavs förekomma fukt.

Beträffande klosettanordningen upplystes, att celler, som användes för förvaring av anhållna, icke sällan var utrustade med wc-stol. Justitieombudsmannen anförde på denna punkt, att det enligt hans mening icke var tillfredsställande, att den intagne sålunda nödgades förrätta sina naturbehov i samma rum, där han intog sina måltider och sov. Ännu mera otillfredsställande var enligt justitieombudsmannens åsikt den i många arrestlokaler förekommande anordningen med torvmullsklosetter i cellerna. Dessa spred nämligen, enligt vad från många håll omvitnades, en frän och osund lukt.

I ett stort antal arrester saknades särskild tvättanordning. Ofta fick man nöja sig med ett vanligt tvättfat, insatt i cellen.

Justitieombudsmannen framhöll, att det var önskvärt att särskilda celler användas för fyllerister och särskilda för andra kategorier av intagna. Alltjämt en tredjedel av de i runt tal 1 500 celler, i vilka anhållna åtminstone stundom förvarades, var emellertid reserverad uteslutande för annat klientel än fyllerister. Återstoden av cellerna användes för alla kategorier av intagna; de ojämförligt flesta — mer än 800 — syntes vara inrättade i första hand med tanke på fylleristförvar. Justitieombudsmannen anförde i anslutning härtill:

Att anhållna på detta sätt i betydande omfattning måste inhysas i celler, som inretts för förvaring av fyllerister — med stengolv, mången gång golvbrunn och i regel en hård och obekväm träbrits som liggplats, låt vara mestadels försedd med madrass — är icke tillfredsställande. Ännu större äro de olägenheter som följa, då fyllerister förvaras i celler som inretts för ett annat klientel. Ofta klagar man sålunda över att det är svårt eller omöjligt att rengöra cellerna, om de förorenats. I glesa trägolv rinna uppkastningarna ned i springorna, där de sedan kvarbliva och orsaka en besvärande lukt. Understundom äro sängarna så inrättade, att en effektiv rengöring under dem icke är möjlig. Uppkastningar, som sipprat ned under sängen, kunna då icke avlägsnas ordentligt. I några fall har anmärkts, att madrasser, som icke varit försedda med skydd, blivit förorenade av fyllerister. I sådana illaluktande och ohygieniska lokaler kunna nu anhållna få vistas under en veckas tid eller ännu längre.

I mera än hälften av fallen var cellerna icke försedda med föreskriven möblering. Mer än två tredjedelar av arrestlokalerna saknade förråd av klä-

der för de intagna. Endast i ett fåtal fall var arrestlokal utrustad med inhägnad promenadgård.

Sammanfattningsvis anförde justitieombudsmannen, att de inkomna uppgifterna förstärkt det intryck han tidigare fått, att arrestlokalerna mångenstädes i vårt land icke motsvarade de krav, som man ur sanitär och humanitär synpunkt ägde rätt att ställa på desamma. Att märka var därvid — fortsatte justitieombudsmannen — att det ingalunda var i fattiga och glest befolkade landsändar, som arrestbeståndet var sämst. Tvärtom var det genomsnittliga tillståndet särskilt dåligt i de båda Skånelänen under det att förhållandena i Norrland — Norrbottens län dock undantaget — var relativt tillfredsställande. Landsbygdens arrestlokaler var mången gång bättre än städernas. I många städer och däribland även några av landets största rådde allvarliga missförhållanden på detta område. Som exempel på städer, vilkas arrester var särskilt dåliga, anförde justitieombudsmannen Norrköping och Hälsingborg. Vidare uttalade justitieombudsmannen:

De för arrestlokalerna närmast ansvariga — i regel vederbörande polis-
chef — ha mångenstädes gjort allvarliga ansträngningar för att få de brister,
som i det ena eller andra avseendet vidlåda arresterna, avhjälpta. I regel ha
dessa ansträngningar emellertid icke lett till något omedelbart resultat.
Mången gång ha gjorda framställningar strandat på bristande förståelse för
frågans betydelse från de kommunala myndigheternas sida. En hämsko har
även varit, att frågan om iordningställande av ny arrestlokal så ofta sam-
mankopplats med andra kommunala byggnadsprojekt såsom uppförande av
kommunalhus eller brandstation. Under senare år har man vidare på flera
håll icke velat ingå på några byggnadsplaner i avvaktan på den nya kom-
munindelningen. Beslut, som fattats om uppförande av nya arrestlokaler, ha
slutligen i flera fall icke kunnat verkställas på grund av den rådande bygg-
nadsregleringen. Åtskilliga förbättringar borde emellertid kunna vidtagas
även utan ny- eller ombyggnad. Framför allt kunna de brister, som hänföra
sig till cellernas utrustning med möbler, sängkläder och dyligt, icke urs-
skuldas med hänvisning till byggnadsregleringen. Med god vilja borde det
heller icke vara omöjligt att ersätta de sämsta arrestlokalerna med provisori-
ska anordningar. Denna utväg synes emellertid i stor utsträckning ha läm-
nats oprövad.

Till sist meddelade justitieombudsmannen, att han beträffande samtliga
de arrestlokaler, som uppgivits vara hälsovådliga, vänt sig till vederbörande
länsstyrelse för att söka få arresterna förbättrade eller nedlagda.

I två likalydande motioner vid 1951 års riksdag (I: 97 och II: 126) hem-
ställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en
skyndsam utredning rörande ändrade lagbestämmelser om arrestlokaler,
ågnade att skapa effektiva garantier för att lokalerna befann sig i ett till-
fredsställande skick. I två andra, ävenledes likalydande motioner vid sam-
ma års riksdag (I: 155 och II: 204) hemställdes, att riksdagen måtte begära
skyndsam utredning om införande av lagregler rörande huru tillfälligt om-
händertagande av — såvitt nu är i fråga — olika slag av sjuka personer
skulle verkställas.

Motionerna behandlades av första lagutskottet. Beträffande frågan om

arrestlokalernas skick anförde utskottet i utlåtande nr 14 bl. a. att justitieombudsmannens utredning gav vid handen att allvarliga missförhållanden rådde på förevarande område. På många håll i vårt land uppfyllde arrestlokalerna uppenbarligen icke ens tillnärmelsevis de krav som man från sanitär och humanitär synpunkt måste ställa på desamma. Det måste enligt utskottets mening anses ovärdigt ett kultursamhälle att tolerera sådana missförhållanden. Utskottet yttrade vidare, att de myndigheter och sammanslutningar, som till utskottet inkommit med yttranden över motionerna, i allmänhet hade velat finna främsta orsaken till de rådande missförhållandena i gällande byggnadsreglering. Man hade vidare framhållit, att kommunerna i många fall icke velat inlåta sig på några byggnadsplaner i avbidan på den stundande kommunindelingsreformen. Utskottet fann det emellertid uppenbart att de brister som vidlådde arrestlokalerna icke, annat än till någon mindre del, kunde ha uppkommit under det nästföregående decenniet eller alltså under den tid, då byggnadsreglering varit gällande och en genomgripande ändring i den kommunala indelningen stått för dörren. I stor utsträckning hänförde sig bristerna till själva konstruktionen av lokalerna. Utskottet fortsatte:

Till det anförda kommer att, även om det under senare år förelegat och alltjämt föreligger hinder mot att bygga nya arrestlokaler i någon större utsträckning, det dock uppenbarligen varit och är möjligt att på annat sätt åstadkomma åtskilliga förbättringar i de rådande förhållandena. Många av de sämre arresterna synas kunna försättas i drägligt skick med relativt små medel. Man behöver här endast peka på sådana åtgärder som att anordna erforderliga ventiler, eventuellt insätta fläktar samt förstora de fönsteröppningar som äro för små. Att ersätta de mångenstädes förekommande torvmullsklosetterna inne i cellerna med mera hygieniska anordningar kan icke heller draga någon större kostnad. Likaså bör det vara möjligt att förbättra uppvärmningen av kalla celler genom att sätta in elektriska värmeelement. Kunna icke cellerna genom sådana åtgärder bringas i någorlunda tillfredsställande skick, bör arresten nedläggas och provisoriska utrymmen anskaffas för ändamålet, eventuellt genom förhyrning av lämplig lokal. Den omständigheten att en arrestlokal är avsedd att framdeles bliva ersatt med en bättre utgör slutligen icke någon som helst ursäkt för underlåtenheten att sörja för erforderlig utrustning med möbler, sängkläder och dylikt. Sådan materiel kan komma till användning även i den nya arresten.

Enligt utskottets mening kan man därför icke med fog göra gällande, att de nuvarande missförhållandena äro att väsentligen betrakta som en följd av byggnadsregleringen eller att de ha sin orsak däri, att man velat avbida den nya kommunindelningen. Fastmer synes man böra söka grundorsakerna till de rådande förhållandena dels i bristande intresse och förståelse för dessa spörsmål från de lokala organens sida, dels ock i avsaknaden av en tillräckligt effektiv kontroll över att dessa organ fullgöra sina skyldigheter.

Med hänsyn till vad sålunda framkommit fann utskottet anledning att ifrågasätta, huruvida gällande författningsbestämmelser på området var tillräckligt effektiva. Särskilt syntes reglerna rörande uppsikten över de olika arrestlokalerna vara i behov av översyn. Enligt utskottets mening skulle

det vara värdefullt, om skyldighet stadgades för landsfogde att med jämna tidsmellanrum — en gång om året eller en gång vartannat år — besöka samtliga arrestlokaler inom länet. Vidare anförde utskottet att de nuvarande bestämmelserna rörande beskaffenheten och utrustningen av arrestlokaler lämpligen kunde göras något mer ingående och detaljerade. Slutligen syntes det utskottet kunna sättas i fråga, om det icke var ändamålsenligt att sammanföra de för närvarande på ett stort antal författningar spridda bestämmelserna rörande arrestlokaler av olika slag eller åtminstone de viktigaste av dessa bestämmelser till *en* författning. En sådan koncentration av bestämmelserna skulle enligt utskottet bidra till att göra dem mer lättöverskådliga och därigenom också bättre kända av de lokala organ, som hade att sörja för arresterna.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande att meddela ändrade bestämmelser rörande arrestlokaler, ägnade att skapa effektiva garantier för att lokalerna hölls i tillfredsställande skick.

Motionerna rörande spörsmålet, hur tillfälligt omhändertagande av sjuka personer skall verkställas, behandlades av utskottet i dess utlåtande nr 15. Utskottet anförde bl. a., att det i viss utsträckning syntes för överskådlig tid framåt förbliva oundvikligt att tillfälligt inhysa särskilt alkoholister i polisarrest. Om blott arrestlokalerna försattes i drägligt skick, torde enligt utskottet alltför stora betänkligheter icke möta häremot. En utredning borde begränsas till åtgärder, som befanns möjliga att genomföra i dåvarande läge. Utlåtandet utmynnade i en hemställan att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande vilka lokaler som bör ifrågakomma för förvaring av — såvitt nu är i fråga — tillfälligt omhändertagna sjuka personer och alkoholister. För utlåtandets innehåll i övrigt torde i förevarande sammanhang icke behöva redogöras (jfr polisarrestutredningens betänkande s. 21—23).

Riksdagen anslöt sig till vad utskottet i sina förutnämnda utlåtanden anförde (riksdagens inledningsvis omnämnda skrivelser den 7 april 1951, nr:ris 89 och 90).

Det må här erinras om att frågan om ändrade former för förvaring av akut berusade, främst gatufyllerister, vid ett flertal tillfällen aktualiserats. I tidigare officiella framställningar har det närmast varit fråga om en mera ändamålsenlig form för sådana personers förvaring. När detta spörsmål senast påtalades, riktades emellertid uppmärksamheten även på samhällsreaktionen i övrigt gentemot fyllerister. Sålunda påyrkade strafflagberedningen i yttrande den 19 december 1953 över straffrättskommitténs förslag till brottsbalk (SOU 1953: 14) ett slopande i princip av straffpåföljden för fylleri på allmän plats samt förordade anordnande av särskilda »kliniker» för rationell behandling av akut berusade personer och åtgärder genom vederbörande nykterhetsnämnds försorg i anslutning härtill. Strafflagbered-

ningen hemställde, att erforderliga lagstiftningsåtgärder skulle genomföras i samband med prövningen av det förslag till ny nykterhetsvårdslagsstiftning, som då var under beredning inom inrikesdepartementet. Den förordade lagändringen ansåg departementschefen dock vara av så vittgående natur, att prövning av densamma icke medhans i samband med den slutliga prövningen av förslaget till ny lag om nykterhetsvård.

Huvudgrunderna i förslaget

En redogörelse för huvudgrunderna i utredningens förslag lämnas å s. 18—24 i propositionen. Vidare ges å s. 24—32 i propositionen en översikt över de i anledning av utredningens förslag avgivna remissyttrandena.

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Lindell* bl. a. följande:

»Den utredning som nu, på riksdagens begäran, verkställts av särskild utredningsman har avsett de omhändertagnas behandling, beskaffenheten och utrustningen av häradshäkten, stadshäkten och polisarrester samt frågan vilka olika slag av lokaler som kan anses lämpliga för skilda kategorier av omhändertagna. Utredningen har funnit, att inom hela detta område erfordras en genomgripande omdaning på grundval av en långsiktig planering; bl. a. har utredningen ifrågasatt, om icke de nuvarande slagen av förvaringslokaler borde i väsentlig omfattning ersättas med andra inrättningar, och förordat ytterligare utredning härom. I avbidan på en sådan reform har utredningen emellertid föreslagit, att bestämmelserna om de omhändertagnas behandling skall moderniseras samt att nya bestämmelser skall meddelas angående beskaffenheten och utrustningen av häradshäkten, stadshäkten och polisarrester.

De nu befintliga slagen av förvaringslokaler är i huvudsak avsedda för personer som omhändertages på grund av misstanke om brott eller med anledning av att de uppträder berusade på allmän plats. Genom att det faktiska omhändertagandet även i fråga om socialfallen vanligen ombesörjes av polismyndighet har förvaringslokalerna — med undantag för fångvårdsanstalternas häktesavdelningar — emellertid kommit att användas jämväl för detta klientel. Medan beträffande det egentliga polisklientelet vårdbehovet som regel icke spelar en omedelbart dominerande roll, träder detta i fråga om socialfallen ofta i förgrunden på ett markant sätt. Detta vårdbehov kan icke på ett tillfredsställande sätt tillgodoses i förvaringslokaler av nu gängse slag. Det är därför i och för sig mindre lämpligt att dessa lokaler användes för förvaring, ens under kortare tid, av dylika vårdfall. Även från andra synpunkter kan kritik riktas mot den nuvarande lokalorganisationen; sålunda är den föreliggande oklarheten med avseende på de olika lokaltypernas användningsområden och omfattningen av huvudmännens skyldigheter ägnad att medföra olägenheter, och det kan även ifrågasättas, om uppdelningen av förvaringslokalerna på skilda huvudmän numera har några vägande skäl för sig.

Det är emellertid icke möjligt att på föreliggande utredningsmaterial taga ställning till hur förhållandena för framtiden bör ordnas, utan härför kräves ytterligare överväganden. Det torde vara nödvändigt att avvakta pågående utredningsarbete på vissa närliggande områden, bl. a. i fråga om polisväsendets förstatligande samt städernas särskilda skyldigheter och rättigheter gentemot staten. Härtill kommer att den fortgående moderniseringen av sinnessjukvården samt uppbyggnaden av psykiatrisk lasarettsvård och alkoholpolikliniker med särskilda vårdplatser kan komma att minska behovet att intaga socialfallen i nu avsedda förvaringslokaler ens för kortare tid. I avbidan på en mera genomgripande reform är det emellertid angeläget att utan dröjsmål få till stånd en bättre ordning inom ramen för den nuvarande organisationen. För de åtgärder som sålunda nu bör vidtagas synes utredningens förslag kunna i huvudsak tjäna såsom grundval. Jag vill alltså förorda att bestämmelser utfärdas med syfte dels att få till stånd en enhetlig reglering av behandlingen av de olika personkategorier som kan tillfälligt omhändertagas genom myndighets försorg och dels att, med bibehållande i stort sett av nuvarande organisation, förbättra förvaringslokalernas beskaffenhet och utrustning.

Vad angår principerna för de intagnas behandling torde ej kunna riktas några väsentliga erinringar i sak mot de nuvarande bestämmelserna, vilka huvudsakligen återfinnes i strafflagens promulgationslag samt i två åren 1934 och 1946 utfärdade kungörelser. De behöver emellertid överses, samordnas och systematiseras. Jag förslår, att i en lag om behandling av personer, som intagits i häkte eller arrest, upptages de generella och grundläggande reglerna i förevarande hänseende. I lagen bör sålunda fastslås att den intagne skall behandlas på sådant sätt att skadliga verkningar av frihetsförlusten undvikas, att erforderlig hänsyn skall tagas till ålder, kön och hälsotillstånd och att som princip endast en intagen må förvaras i varje rum. Vidare bör upptagas regler bl. a. om visitation av den intagne samt om de principer som bör gälla beträffande rätt för den intagne att mottaga underhåll och bekvämlighet utöver vad som eljest består honom, att avsända eller mottaga brev eller annan försändelse och att mottaga besök. De närmare föreskrifter angående frågor av ordningskaraktär som kan vara erforderliga och som tid efter annan kan vara i behov av jämkning, torde få utfärdas i en särskild tillämpningskungörelse.

Beskaffenheten av de förvaringslokaler varom här är fråga har länge varit föremål för uppmärksamhet. Sålunda utfärdades år 1925 en kungörelse avseende härads- och stadshäkten, vilken år 1934 ersattes med en kungörelse avseende såväl härads- och stadshäkten som polisarrester. Sistnämnda kungörelse gäller fortfarande. Justitieombudsmannen har, såsom framgår av den föregående redogörelsen, behandlat hithörande spörsmål i sina till 1934 och 1951 års riksdagar avgivna ämbetsberättelser, och motiöner i ämnet har väckts bl. a. vid 1951 års riksdag. I sin till 1951 års riksdag avgivna ämbetsberättelse redogjorde justitieombudsmannen för en under år 1950 av honom företagen utredning rörande härads- och stadshäktena

samt polisarresterna i riket. Utredningen gav vid handen att dessa lokaler var behäftade med mycket allvarliga brister i hygieniskt avseende. De re-
missyttranden som avgivits i anledning av det nu avgivna betänkandet visar, att så fortfarande är fallet, även om på sina håll en förbättring har ägt rum.

Det måste nu i första hand tillses att skäliga anspråk på sundhet hos förvaringslokalerna tillgodoses. Lokalerna måste vara i sådant skick, att de omhändertagna icke genom förvaringen utsättes för vare sig fysiskt men eller starkare psykiskt tryck än som är oundvikligen förknippat med själva frihetsförlusten. Detta är det minimikrav som överallt måste uppfyllas. Samtidigt bör givetvis eftersträvas, att lokalerna erhåller en standard som icke blott uppfyller minimikravet utan även därutöver tillfredsställer rimliga anspråk på bekvämlighet samt att det finns förvaringsrum av olika typer, avpassade för olika kategorier av intagna; det är sålunda icke lämpligt exempelvis att rum, som inrättats med tanke på förvaring av fyllerister, användes för andra kategorier, och för förvaring av vårdbehövande alkoholister och sinnessjuka är speciellt inredda rum önskvärda. Av vikt är också att antalet förvaringsrum ökas i sådan grad, att principen att icke mer än en person bör förvaras i varje rum verkligen som regel kan upprätthållas. Avsevärda förbättringar torde mångenstädes kunna uppnås med relativt små medel. Främst kommer härvidlag en byggnadsteknisk översyn av lokalerna samt ett förnyande och kompletterande av deras inredning i fråga.

Vid omarbetningen av de nu gällande författningsbestämmelserna om förvaringslokalernas beskaffenhet och utrustning bör först och främst beaktas innehållet i den lagliga skyldigheten att hålla den ojämförligt största gruppen av dylika lokaler, nämligen polisarresterna. I fråga om polisarrestergäller enligt uttryckliga lagstadganden, att det åligger polisdistriktet att i erforderlig omfattning ombesörja arrestlokal samt att länsstyrelsen icke kan inskrida med mindre den finner att polisdistriktet uppenbarligen åsidosätter sina åligganden i sådant hänseende. Hurudana polisarrestersom erfordras bedömes alltså i första hand av polisdistriktet självt. Det synes åtminstone för närvarande icke böra ifrågakomma att i princip inskränka polisdistriktens, d. v. s. i praktiken kommunernas, självbestämmanderätt på denna punkt i vidare mån än som må anses redan ha skett genom nuvarande bestämmelser. De nya författningsbestämmelserna rörande polisarresters torde därför liksom 1934 års kungörelse få begränsas till sådana föreskrifter som erfordras för att den förut angivna minimistandarden i hygieniskt avseende skall uppnås, och några särskilda föreskrifter rörande beskaffenheten av förvaringsrum, som avses för speciella kategorier av omhändertagna, bör i princip ej upptagas. Beträffande härads- och stadshäkten torde enahanda bestämmelser om beskaffenhet och utrustning böra gälla som för polisarresters. Det får ankomma på förvaringslokalernas kommunala huvudmän att självmant ombesörja, att lokalerna erhåller önskvärd standard utöver minimistandarden.

Vid sidan av författningsbestämmelserna bör — liksom nu är fallet be-

träffande polisarrester — finnas typritningar och tekniska anvisningar, som skall tjäna till ledning vid byggandet och inredandet av förvaringslokaler. Dessa ritningar och anvisningar torde få utarbetas av byggnadsstyrelsen och fångvårdsstyrelsen i samråd.

För att arbetet på en förbättring av förvaringslokalerna skall bedrivas med kraft torde det vara erforderligt att skärpa tillsynen över att gällande bestämmelser rörande lokalernas beskaffenhet och utrustning efterlevs. Enär på de ifrågavarande lokalerna måste, utöver de hygieniska kraven, ställas det anspråket att de medger en säker förvaring av de intagna och i övrigt är ändamålsenliga från polisens och vaktpersonalens synpunkter, ter det sig naturligt att tillsyn äger rum från såväl hälsovårdsmyndigheternas som polismyndigheternas sida. Så är för närvarande också förhållandet, i det att förvaringslokalerna omfattas av den på förste provinsialläkare — och med sådan jämställd förste stadsläkare — samt hälsovårdsnämnd ankommande hygieniska tillsynen inom respektive verksamhetsområden och därjämte är föremål för tillsyn av länsstyrelsen och under länsstyrelsen lydande polischefer. Denna anordning bör i princip bibehållas. Den erforderliga skärpningen av tillsynen torde lämpligen kunna ske främst genom att en vidsträcktare inspektionsskyldighet ålägges förste provinsialläkare resp. förste stadsläkare samt landsfogde ävensom — i stad som är undantagen från området för landsfogdes polisverksamhet — polismästare. Det bör sålunda ankomma på dessa befattningshavare att minst vartannat år inspektera förvaringslokalerna ävensom att till länsstyrelsen avgiva särskild rapport om inspektionen. Vidare torde den skyldighet att fastställa ritningar beträffande härads- och stadshäkten, vilken nu åvilar fångvårdsstyrelsen och byggnadsstyrelsen gemensamt, böra överflyttas till länsstyrelserna och utvidgas till att avse jämväl polisarrester. En på angivet sätt skärpt tillsyn från både hälsovårdsmyndigheter och polismyndigheter torde åtminstone tills vidare få antagas vara till fyllest. Fångvårdsstyrelsens befattning med tillsynen över stads- och häradshäkten torde i sin helhet böra upphöra.

Bestämmelserna om hur härads- och stadshäkten samt polisarrester skall vara anordnade och utrustade liksom om tillsynen över lokalerna torde i likhet med vad hittills skett kunna utfärdas i administrativ ordning. Med hänsyn till att det här är fråga om att reglera förhållanden, som innebär ekonomiska förpliktelser för tingslag, städer och polisdistrikt, torde dock riksdagen böra beredas tillfälle att yttra sig i fråga om bestämmelsernas huvudsakliga innehåll.»

Specialmotivering till författningsförslagen

Enligt de synpunkter som anförts i det föregående har upprättats *dels* förslag till lag om behandling av personer, som intagits i häkte eller arrest *dels ock* förslag till kungörelse med vissa föreskrifter angående häradshäkten, stadshäkten och polisarrester. Beträffande det närmare innehållet i för-

fattningsförslagen och specialmotiveringen till dessa får utskottet hänvisa till redogörelsen härför å s. 36—90 i propositionen.

Lagrådet

Lagrådet har framställt vissa erinringar mot förslaget av såväl saklig som formell innebörd, vilka till övervägande del beaktats i propositionen.

Utskottet

I förevarande proposition behandlas spörsmål med avseende å behandlingen och förvaringen av sådana personer, som av samhällsorganen av skilda anledningar tillfälligt omhändertages. De kategorier som här avses kan uppdelas i tre huvudgrupper, nämligen fyllerister, brottsfall och socialfall. Inom den sist angivna gruppen märkes bl. a. alkoholister och sinnessjuka. De lokaler, som står till buds för förvaring av dessa kategorier tillfälligt omhändertagna, utgöres av fångvårdsanstalternas häktesavdelningar, häradshäkten, stadshäkten och polisarrester. Det har visat sig att tillgängliga förvaringslokaler på många håll i vårt land befinner sig i ett synnerligen otillfredsställande skick. De bestämmelser som avser lokalernas beskaffenhet och de intagnas behandling är spridda på ett stort antal författningar.

Efter initiativ av riksdagen har nu, sedan utredning av berörda frågor företagits, genom propositionen föreslagits en särskild lagstiftning avsedd att åstadkomma en enhetlig reglering av behandlingen av de olika personkategorier, som kan tillfälligt omhändertagas. Därjämte avses att i en kungörelse sammanföra bestämmelser om förvaringslokalernas beskaffenhet och utrustning. Utskottet hälsar med tillfredsställelse att bestämmelserna på detta område på angivet sätt kommer att koncentreras, vilket bidrager till att göra dem mera lättöverskådliga. Den reform som nu föreslås företages inom ramen för den nuvarande lokalorganisationen men innefattar icke något slutligt ställningstagande till denna. Hur förhållandena på längre sikt bör ordnas torde, såsom antydes av departementschefen, få övervägas först sedan pågående utredningsarbete på vissa närliggande områden blivit slutfört.

I fråga om huvudgrunderna för förslaget till lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. och de särskilda stadgandena i förslaget har utskottet icke haft någon anledning till erinran. Utskottet anser betydelsefullt att i lagens 11 §, som utvidgar dess tillämplighetsområde till andra kategorier än brottsfallen, uttryckligen föreskrivits att tillämpningen av lagens regler å dessa kategorier skall ske med särskilt beaktande av anledningen till intagningen. Uppenbarligen är det med tanke främst på socialfallen, där vårdbehovet är framträdande, av vikt att tillbörlig hänsyn toges till de för dessa kategorier utmärkande speciella förutsättningarna vad an-

går placering, hänsynen till vederbörandes hälsotillstånd, läkarvård och dylikt.

Vad så angår förslaget till kungörelse med vissa föreskrifter angående häradshäkten, stadshäkten och polisarrester är att märka att häri upptages de minimikrav på lokalernas beskaffenhet och utrustning, som överallt måste uppfyllas. Även om det i och för sig varit önskvärt att längre gående anspråk i dessa hänseenden kunnat tillgodoses, får det i nuvarande läge godtagas att reformen begränsats på sätt som skett. Redan härigenom åstadkommes också väsentliga förbättringar i förhållande till nuvarande ordning. Av särskild betydelse får det anses vara att tillsynen över bestämmelsernas efterlevnad skärpes enligt förslaget i så måtto att det avses att ålägga de tillsynsutövande myndigheterna vidsträcktare inspektionsskyldighet. Mot de särskilda stadgandena i förslaget har utskottet icke funnit anledning till erinran.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen måtte antaga det vid förevarande proposition fogade förslaget till lag om behandlingen av häktade och anhållna m. fl.;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att riksdagen vid granskning av det vid propositionen fogade förslaget till kungörelse med vissa föreskrifter angående häradshäkten, stadshäkten och polisarrester ej funnit skäl göra andra uttalanden än utskottet i förevarande utlåtande upptagit.

Stockholm den 18 mars 1958

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, Per Olofsson, Lodenius, fru Sjöström-Bengtsson, fru Gärde Widemar, herrar Erik Svedberg och Arvidson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedqvist, Gustafsson i Borås, fru Boman, herr Onsjö, fru Löfqvist, fröken Berggren och herr Edlund.